

FINLANDS
VILTCENTRAL
SUOMEN RIISTAKESKUS

TERRÄNGANVISNINGAR för minskning av älgskador i skogsbruket

Innehåll

Inledning	2
Skogsvårdsmetoder på skogsfastighets- och kommunnivå	3
Förnyelse av skog	4
Tidig röjning av plantbestånd	6
Plantskogsgallring	7
Förröjning och gallring	8
Tilläggsföda utanför skogsbruksmarken	9
Skyddsmetoder för riskobjekt	10
Ersättning av skogsskador	11

Inledning

Diskussionen om de skador älgarna orsakar skogsbruket handlar till största delen om regleringen av älgstammen. Genom att reglera älgstammen kan man inverka på älgskadorna, men finns det även andra metoder? I detta material presenteras olika skogsvårdsmetoder som kan användas för att minska älgskadorna, i synnerhet på utmanande vinterbetesområden. Vidare presenteras systemet för skadeersättning.

Terränganvisningarna har utarbetats som en del av det av jord- och skogsbruksministeriet finansierade utvecklingsprojektet för skötsel av hjortdjursstammarna. Anvisningarna har utarbetats i samarbete mellan Finlands viltcentral och Finlands skogscentral.

I den här publikationen presenteras en sammanfattning av det utbildningsmaterial som finns i mera utförlig form på webbplatsen viltinfo.fi.

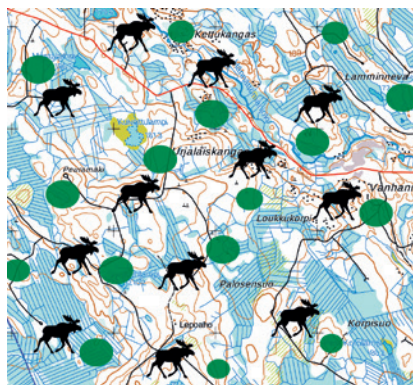
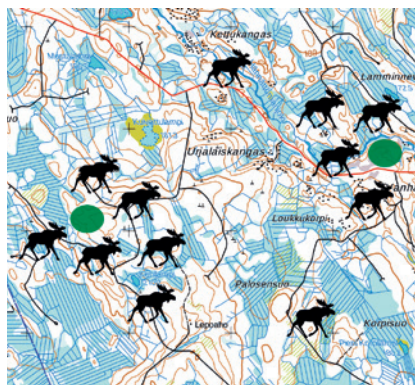

Skogsvårdsmetoder på skogsfastighets- och kommunnivå

Älgarnas val av livsmiljö och näringsanvändning påverkas av många faktorer, som till exempel årstid, kvaliteten på tillgänglig föda, skogsvårdsåtgärder, skogens jordmån, markens näringshalt samt trädbeståndet som omger plantbeståndet. Tillgången på föda är den faktor som har störst inverkan på mängden föda som älgarna använder, såväl på sommaren som på vintern. Bland trädslagen föredrar älgarna rönn, asp, vide, vårtbjörk och en, men den rikliga tillgången på tall gör att den äter mest av detta trädslag på vintern.

Det går att inverka på älgskadorna genom att spara lämplig föda för älgarna och sköta skogarna vid rätt tidpunkt. Den enskilda skogsägaren kan påverka tillgången på föda genom att öka tätheten i det odlade trädbeståndet och undvika onödig röjning – då näringsmängden ökar minskar den relativa andelen skadade träd och samtidigt kan man spara in på skötselkostnaderna.

I plantstadiet borde föda emellertid sparas i utbredd omfattning, gärna på kommunnivå (se bilden till höger). Om endast några skogsägare sparar föda, kan inverkan till och med vara negativ. När älgarna samlas på områden med riklig näringsstillgång kan skadorna öka (se bilden till vänster). Älgens hemområde kan sommartid vara 1 400 hektar och vintertid 1 200 hektar. Då den genomsnittliga skogsfastigheten är 30 hektar betyder det ett samarbete mellan 40–47 skogsägare. Under ett helt års tid använder älgarna, beroende på ålder, kön och geografiska placering, ett område på 4 000–40 000 hektar. I södra Finland är hemområdena avsevärt mindre än i norra Finland.

De gröna ellipserna illustrerar plantbestånd i vilka eftertraktad föda har sparats åt älgarna.

Förnyelse av skog

Älgskadorna riktas främst till plantbestånd av vårtbjörk och tall. Förnyelse av vårtbjörk rekommenderas inte på vinterbetesområden för älg, alternativt bör man vara beredd att skydda plantbeståndet med stängsel. Vid förnyelse av tallbestånd är det viktigast att få till stånd ett tillräckligt tätt bestånd, i synnerhet på älgarnas vinterbetesområden.

Vid förnyelse av tallbestånd är det skäl att i första hand välja sådd eller naturlig förnyelse, varvid det uppkommer tusentals plantor på en hektar. Att öka plantbeståndets täthet kan till och med vara en effektivare metod att minska skadorna än att begränsa älgstammen. På områden där risken för älgskador är särskilt stor, kan man odla till och med 4 000–11 000 plantor per hektar.

Enligt rekommendationer för god skogsvård lämpar sig sådd av tallplantor på torra och karga mineraljordar och på lingo- och ristorvmoar, om inte lövträden producerar rikligt med sly.

Asp är en viktig nyckelart för biodiversiteten, men i ett tallbestånd kan aspsly sprida asprost (knäckesjuka) och orsaka tillväxtbortfall. Riklig förekomst av aspsly kan även öka risken för älgskador på plantbeståndet. Det är ändå skäl att spara stora aspar som naturvårdsträd, och storvuxna aspar ökar inte märkbart risken för asprost. Alternativt kan asparna ringbarkas, varvid de dör upprätt och inte producerar sly. I gran- eller björkbestånd orsakar aspen inte dylika problem.

Rädslan för älgskador kan leda till att förnyelsen av bestånd med gran ökar, även på växtplatser som är för karga. Det är emellertid ofördelaktigt för skogsägaren, eftersom produktionen av gagnvirke av gran på torr mo endast är två tredjedelar jämfört med produktionen av gagnvirke av tall och i synnerhet produktionen av stockvirke blir låg. Samtidigt ökar betestrycket på de återstående tallplanteringarna.

Tall

- Lämna stora aspar som naturvårdsträd eller alternativt ringbarka dem innan de fälls.
- Välj sådd eller naturlig förnyelse.
- Sträva efter ett plantbestånd med minst 4 000–5 000 tallplantor per hektar, för att det ska finnas skademarginal.

Vårtbjörks- och specialodlingar

- Rekommenderas inte på vinterbetesområden.
- Var beredd på kraftiga skyddsåtgärder, som till exempel instängsling.

Tidig röjning av plantbestånd

Eftersom luckor i plantbestånd kan öka risken för älgskador, lönar det sig att lämna lövträd i luckorna. Mängden lövträd kan utökas genom brunnsröjning, varvid endast de lövträd som orsakar direkt skada för plantorna avlägsnas. Samtidigt besparar man sig onödigt röjningsarbete, vilket minskar kostnaderna för den tidiga röjningen.

Det är viktigt att avlägsna lövträd som konkurrerar med tallplantorna, eftersom de ökar sannolikheten för älgskador. Lövträd som växer i närheten av tallplantor eller är högre, gör att tallarna smakar bättre (mindre skadliga ämnen i barren) och växer långsammare. För att inte i onödan minska älgarnas födoresurser ska man ändå undvika onödig röjning. Det är bra att observera att en förutsättning för att få Kemera-stöd är att det efter den tidiga röjningen finns högst 5 000 stammar/hektar i planteringen.

Risken för frostsador på gran kan minskas genom att odla lövträdsplantor ovanpå granbeståndet, och samtidigt sparas för älgarna lämplig föda. Lövträdsbeståndet ska vara klart högre än granbeståndet. Om lövträden är av samma höjd eller något högre än granplantorna, leder det till att de "piskar" grantopparna.

- Välj brunnsröjning.
- Lämna lövträd i plantbeståndet, om det inte stör huvudträdslaget (i tallbestånd avlägsnas lövträd som skuggar och växer för nära tallplantorna).
- Minska inte tätheten av det huvudsakliga trädslaget, utom vid eventuella såddtuvor.
- Lämna lövträd i luckor i plantbeståndet.
- Odla gran tillsammans med lövträd i två skikt.

Plantskogsgallring

Tallarna växer förbi risken för älgskador på toppen senast vid 5 meters höjd, varvid man kan genomföra plantskogsgallring och frigöra växtplats för friska träd. Om tätheten i plantbeståndet är över 6 000 stammar per hektar lönar det sig däremot att genomföra plantskogsskötseln redan vid 3–4 meters höjd, för att undvika att kronorna dras samman och för att minska risken för snöskador. Om man vill minimera risken för skador orsakade av älg ska tidpunkten för plantskogsskötseln planeras särskilt noggrant.

I plantbestånd med över 5 meter höga tallar kan man odla lövträd under tallarna, och då sparas alternativ föda för älgarna. I äldre plantbestånd använder älgarna också tallarnas sidogrenar som föda, varvid älgens födointag kan förbättra kvaliteten på rotstocken genom att minska grenigheten.

Vid odling av gran lönar det sig att odla skogen i två skikt. Björkarna erbjuder till en början smaklig föda åt älgarna och samtidigt minskar risken för frostsador på granarna.

- Gallra plantbeståndets huvudträdsdrag då den dominerande höjden når över 5 meter.
- Låt inte lövträden bli högre än tallplantorna.
- Avlägsna inte träd som har älgskador förrän den dominerande höjden för plantbeståndet når över 5 meter och passerar älgskaderisken → minskar betet på utvecklingsdugliga träd.
- Spara lövträd som inte försämrar tillväxten för barrträden.
- Odla gran tillsammans med lövträd i två skikt.

Förröjning och gallring

I en gallringsmogen skog duger underväxt i form av tall, lövträd och en som föda åt älgar. Det lönar sig att göra förröjningen försiktigt både med tanke på kostnaderna och för att spara lämplig föda åt älgarna. En total förröjning är under inga omständigheter nödvändig, utan ökar endast kostnaderna. Vid förröjningen avlägsnas endast den vegetation som stör tillvaratagandet av gagnvirket, i övrigt lönar det sig inte att avlägsna underväxten. Om den insamlade mängden gagnvirke som fås vid en gallring är under 30 m³ / hektar, är förröjning olönsam oberoende av tätheten på granunderbeståndet. Å andra sidan erbjuder ett rent granunderbestånd ingen föda åt älgarna, men skapar ett viktigt skydd för småviltet.

Om vinteravverkningsområdet domineras av tall eller björk, är det möjligt att producera naturlig tilläggsföda för älgarna på vinterbetesområden. Topparna som blir kvar på det avverkade området är lämplig vinterföda för älgarna. Topparna kan placeras i högar eller på stenar och upphöjningar, så att älgarna har lätt att komma åt dem.

- Avlägsna underbestånd/plantor och småträd endast inom 1 meters radie runt gagnvirkesbeståndets stammar.
- Undvik överdriven uppstädnig.
- Spara underbeståndsträd och buskar i luckor → skydd även för småvilt.
- Genomför gallring av tall- och björk under vintern.

Tilläggsföda utanför skogsbruksmarken

Den som är intresserad av viltvård kan med lite tilläggsarbete odla naturlig föda för älgarna även utanför den egentliga skogsbruksmarken.

För att öka vinterfödan lönar det sig att fokusera på sparandet av naturlig vinterföda. Områden under elledning är ypperliga för detta ändamål och i allmänhet uppkommer föda på dessa områden av sig själv. Man kan öka mängden föda genom att toppa träderna, så att de blir tätare och smakar bättre för älgarna. Det är också skäl att undvika att i onödan snygga upp längs kantzoner (områden längs åkrar, sjöar, myrar och vägar) eftersom de erbjuder bra föda åt älgar och samtidigt skydd åt småvilt.

Med hjälp av viltåkrar får man i södra Finland tilläggsföda långt in på vintern. I norra och östra Finland gör snötäcket att viltåkrarna sällan erbjuder tillräckligt med tilläggsföda mitt i vintern.

Skyddsmetoder för riskobjekt

På skadeutsatta objekt kan man förutom skogsvårdsåtgärder även vidta skyddsåtgärder. Sådana objekt kan vara odlingar med specialträdsdrag och på älgarnas vinterbetesområden också vårtbjörksplantor, men även alla tallbestånd där det har börjat uppkomma älgskador.

Stängsel är den säkraste lösningen, men den är dyr och minskar älgarnas tillgängliga födoresurser.

Avskräckningsmedel och plantskydd skyddar det odlade huvudträdslaget, men älgarna kan fritt beta i det mindre värdefulla blandbeståndet och även på kvistarna på de plantor vars toppar är skyddade.

Avskräckningsmedlen och de mekaniska skydden är planerade så att de skyddar plantans för skogsbruket viktigaste del, d.v.s. toppen. I tallbestånd inverkar inte lindrig kvistbetning märkbart på trädbeståndets utveckling, medan betning på topparna gör att plantorna byter toppskott. Användningen av mekaniska toppskydd har minskat, men bland avskräckningsmedlen har åtminstone Trico konstaterats fungera effektivt. Det kan för närvarande köpas via Finlands viltcentral till nedsatt pris.

På samma sätt som uppförande av stängsel, utgör flera års behandling med avskräckningsmedel tilläggskostnader för skogsodlingen. Det är klokt att börja behandla plantorna först om skador börjar uppkomma på egna eller närbelägna plantbestånd.

Ersättning av skogsskador

Privata markägare samt samfälliga skogar kan söka ersättning hos Finlands skogscentral, som utför en skadevärdering. Markägaren har möjlighet att få ersättningar utgående från konstaterade skador.

Skador som orsakas av jaktlicensbelagda hjorddjur förebyggs och ersätts med stöd av viltskadelagen med medel som inkommit från jaktlicensavgifterna. Skador som orsakats av rådjur hör inte till de skador som ersätts.

Med stöd av viltskadelagen får man ersättning för skador som är åtminstone 0,1 hektar stora, om värdeminskningen på trädbeståndet är avsevärd. Därtill bör totalbeloppet för skadorna vara minst 170 euro för ett kalenderår. Som skadade räknas helt förstörda träd och sådana träd vars tillväxt eller kvalitet har försvagats bestående på grund av skadorna.

För plantbeståndens del lyder begränsningen: "Ersättning betalas inte om antalet oskadade plantor av utvecklingsdugliga trädslag jämnt fördelade överstiger skogsvårdsrekommendationerna för planttäthet vid skogsförnyring."

Övriga skyddsmetoder och skadeersättning

- Granska riskutsatta plantbestånd och använd vid behov avskräckningsmedel.
- Kontrollera plantbestånden efter vintern för att upptäcka eventuella skador.
- Om ett plantbestånd har skadats avsevärt, sök ersättning från Finlands skogscentral.

Texten grundar sig på utbildningsmaterial på webbplatsen viltinfo.fi ”Skogsvårdsmetoder för minskning av älgskador”.

Jord- och skogsbruksministeriet

© Finlands viltcentral 2018
www.riista.fi

Illustrationer: Jari Kostet (pärm), Anni Laitinen (s. 3, bakgrundskartan innehåller material från Lantmäteriverkets Terrängdatabas 12/2018)

Bilder: Eerojuhani Laine (s. 2 och 9), Janne Skinnarla / Vastavalo.net (s. 7 skog i två skikt), Marko Svensberg (s. 6), Mikael Laine (s. 4), Mikael Wikström (s. 10), Niko Teikari (s. 5), Pertti Harstela / Vastavalo.net (s. 7 tallplantering) och Finlands skogscentral – arkiv (s. 8)

Layout: Viestintätoimisto Konttuuri